

Előfizetési ár:

Egész évre..... 6 frt — kr.

Félévre ..... 3 frt — kr.

Negyedévre..... 1 frt 50 kr.

Egyes szám ára 12 kr.

K O R U N K

TÁRSADALMI, SZÉPIRODALMI ÉS ISMERETTERJESZTŐ HETILAP.

MEGJELENIK MINDEN SZOMBATON.

Szerkesztőség
és kiadóhivatal:
Budapest,
IV. szarka-utca 5. szám.Kéziratok nem adatnak
vissza.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: Kador Sándor.

Az új parlament-épület.

Öt millió, vagy tíz millió: e felett foly a vita. Mert minden párt, minden magyar ember monumentális épületet akar — úgy mondja legalább — a magyar parlament számára.

De az a kérdés: lehet-e öt millióért, a jelenlegi ár- és munkabérvizonyok közt nagyszerű, monumentális művet létrehozni?

Öt millió sok pénz. Nincs Budapesten egyetlen épület sem, mely többre került volna. Sem a muzeum, sem az akadémia palotája, sőt a vámház sem. De a magyar parlament épületének minden épületeknél nagyobbabbnak, fényesebbnek, monumentálisabbnak kell lennie.

Mi csak két választást ismerünk: vagy nem építünk új parlamentet, hanem a Sándor-utcai viskót tovább tatarozzuk, nehogy a képviselők nyakára szakadjon, vagy nagyszerű épületet varázsolunk a főváros kijelölt pontjára. A kik tehát takarékoskodni akarnak, azok mondják meg nyíltan, hogy nem kell nekik új parlamenti épület. Ebben a felfogásban van logika. Ha Magyarországnak nincs pénze, akkor ne csináljon luxus-kiadásokat. De ha ily luxus-kiadásra van öt milliója, akkor lehet tíz is. Mert ha fényezésre költünk, költsünk annyit, hogy valóban fényezés és maradandó legyen, a mit alkotunk.

Mi, a főváros, az ország érdekében a valóban monumentális parlamenti épületet tartjuk szükségesnek. Megmondjuk, miért.

Sem a fővárosban, sem általában az országban nincs igazán nagyszerű, valóban monumentális épület. Se templom, sem egyéb.

A magyar fajból egyáltalán hiányzott az építészeti genie. Az alföld nem volt alkalmas e szellem kifejezésére. A hol nincs kő, fa, s egyéb építészeti anyag, ott az építő szellem munkásságára nem nyílik alkalom. De van annak más oka is, miért nem mutat fel Magyarország nagyszerű épületeket.

Magyarországon nem volt fejlett polgárság soha. Pedig a polgári elem szeret építeni. — A feudális főúr félrevonult várkastélyaiba, melyek célja

inkább a védelem, mint a csín, pompa és stilszerűség volt. A pór pedig nyomorult kalibáiban lakott. A polgárság építette a nyugaton a nagyszerű városokat. — A mi polgárságunk azonban oly fejletlen volt, hogy még a tizen- négy-tizenötödik században is csak kis részben lakott kőházakban, nem-hogy palotákat épített volna.

Győr és más városaink kiváltságai közé tartozott, hogy a városi polgár elköltözve, magával vihette a házat is.

Az ily polgárság azután nem csoda, ha nem hagyott maga után középkori műremekeket.

Az egyházi építészet terén még történt valami, de véghetetlen kevés. A toronybástyás régi templomok, minő volt a székesfehérvári, minő még elujított — elrontott alakban a régi pécsi székesegyház, igen érdekes, bár ritka jelenségek még romjaikban, vagy fundamentumaikban is. A kassai régi templom, s a jelen század műve, az esztergomi székesegyház, kétségkívül figyelemreméltó. De hol vannak a gót, vagy román stílusnak nagyszerű remekei?

Hol vannak különösen a fővárosban? Mátyás király kis temploma még mindig a legbecsesebb műremek. A lipótvárosi bazilika még romjaiban hever s ha felépítik sem lesz belőle építészeti szempontból fontos monumentum. A gazdag főpapságra nézve jellemző tény, hogy nem segített emelni egyházi műremekek által Budapestet. Pedig legalább egy nagyszerű templom szükséges minden nagy városban, pláne fővárosban. Budapestnek nagy hiánya az, hogy egyetlen egy nagy temploma sincs.

Ha volna ily templomunk, vagy volna más bámulatos épületünk, akkor az országház feletti vitával gyorsan végezhethetnénk. Akkor alkalmas, az országhoz méltó parlamenti épületre volna szükségünk, s a súlypont nem feküdnék a monumentális arányokon.

Igy azonban a nagyszerűségekre kell törekednünk. Kell törekednünk azért, mert Budapest fővárosnak, s általában az országnak szüksége van legalább egy monumentális épületre, mely versenyezzen a külföldi fővárosok hasonló építményeivel. Ha világlátott idegen

jő fővárosunkba, mutathassunk neki legalább egy nagyszerű építészeti remeket.

Bécsnek van Szent-István és fogalmi temploma, van Burgja, vannak nagyszerű középületei, s az osztrák főváros mégis oly monumentális épületet emelt saját céljaira — tehát nem is országos czélokra — mely az egész világban ritkítja párját.

Nincs pénz?

Hiszen, ha csak előlegesen tele tömött érszénnyel lehetne monumentális építménybe fogni, akkor a középkor nem hagyta volna ránk csodáit. Akkor nem léteznék ma Rómában a világ legelső székesegyháza. Akkor hódító Vilmos és utódai nem emelték volna London monumentumait, melyekhez még az anyagot is Normandiából hozatták, mert az angol követ és fát nem tartották méltónak, hogy a nagy nemzeti emlékeket abból alkossák. Akkor a kölni dómhoz hozzá sem fogtak volna. Soha sem készül vala az Alhambra, sem a granadai mór építészeti remek.

Akkor egy nemzedék sem hagyott volna maradandó emlékeket az utókorra.

Akkor minden város oly modern, de egyszersmind műemlékekben oly szegény volna, mint minő a magyar főváros. Valóságos koldus.

De szerencsére más nemzetek nem kuporgatták a krajezárokat, mikor nemzeti emlékek felállításáról volt szó. Ha az építést kezdő nemzedéknek nem volt elég pénze, osztoztak a teherben a későbbi kor nemzedékei is.

Vagy építettek királyok, hatalmas uralkodók, római pápák, dúsgazdag főpapok. Az ókorban építettek egyes nagy tőkepénzesek, mint Attikus. Jelenleg az állam, a nemzet feladata, hogy nemzeti emlékeket állítson. Nálunk most van az elsőről szó. Eddig építettünk vasutakat, egy két csinosabb állami épületet, de a Muzeumon kívül stilszerűleg figyelemre méltót alig. Szerencse, hogy Trefort az építő miniszter, a római aedilis, amikor és ahol csak teheti, szép iskolákat emel.

De szükségünk van végre valami igazán nagyra, amire büszkén utalhassunk, ami fénye, dicsősége lesz fővárosunknak és az országnak. Szük-

ségünk van, hogy mint Tisza Kálmán czélzott rá, az ezredéves nemzeti ünnepen valami impozánsat, meglepőt mutathassunk fel. Nehogy azt mondhasa, ez ünnep alkalmával, a hozzánk jövő idegen; ezer esztendeig lakott itt a magyar s ezer év alatt nem tudott létrehozni valami maradandót, ami megőrizné emlékét, ha szörnyű katasztrófa megsemmisítené.

Valóban, rómaiak, görögök eltűntek; de azon a földön, hol laktak, örökemlékü építményeket hagytak maguk után. Francia, olasz, német, ha elpusztulna, évezredekre maga után hagyná létének, civilizációjának monumentumait.

Csak a szlávok és mi magyarok nem örököltük meg magunkat nagyszerű művekben. Kétségtelen, hogy nem akarunk meghalni; de a civilizált nemzedékek az utánuk következő nemzedékek korában is élni akarnak maradandó alkotásaik által.

S mikor most az első alkalom kínálkozik, hogy a magyar ezredéves itt létének legyen maradandó köemléke, a jelen nemzedék petrifikált szelleme:

akkor előállnak a krajezáros politikusok és alkudoznak a nemzet méltóságára, jövendőjébe vetett hitére, ráütnek az állam kongó pénztárára; a nyomoruságot szólaltatják meg ott, ahol egy nemzet tetterejéről és alkotás-képességéről van szó.

A magyar állameszme az, aminek számára palotát akarunk építeni. Azon állameszme számára, mely oly hosszú időn át volt üldözve, száműzve, félreismerve, hogy érvényesülését még külsőségekben is keresnünk kell. Hadd lássa a világ a magyar állameszmét, mely hivatva van rá, hogy a kelet felett magasan kiemelkedjék, mint egy őrtorony, hadd lássa a világ ezt az állameszmét fényes, nagyszerű jelképben.

És ha mégis sokan megtámadják a valóban monumentális építmény eszméjét, ez olyan takarékoság, melynek nincsen jogosultsága a nagy czélra való tekintettel.

De egy nemzetet még soha sem lehetett megnyerni azzal, hogy mondjon le, tartsa magát kisebbnek, mint amekkora. Ha a chauvinizmus hely-

telen politika, nem kevésbé az a kis-lelkűség politikája is. Korteszkoznek az utóbbi épen nem alkalmas. A magyar nemzet érzi, hogy súlyos áldozatoktól sem szabad visszariadnia, mikor első nagy nemzeti emlékének felállításáról van szó. Nem fog visszariadni.

BEKSICS GUSZTÁV.

TÖVISES UTAKON.

— Történeti elbeszélés. —

Irtá.

MUNKÁCSI KÁLMÁN.

IV.

Pro és contra.

Helyen gyalázatot kell tőnie.
Pe 57.

Az inasok épen most hordták fel a gazdag oszonnát a hüselőbe.* Gazdag és izléses rakva jégbe hűtött egri bikavér, szurdoki aszu, a hegyaljai dombok aranszinü nedve, illatos mártással körülöntött vaddisznó, fűzcsánst, fonott kosarakban bóralmák, ranetek, kármánkörték, hamvas kék dinkák, góhér- és kadarka fűrtök, mosolygó őszi barackok, ezüst tányérokon fahéjas fánk, mogyoró esőköcskák, kulcsos kalács — a

* Mai napig fenmaradt várainkban többször akadunk ily termékre, melyek különösen nyári időben, lakomák alkalmával étkező helytől is szolgáltak.

A „KORUNK“ TÁRCZÁJA.

Stelka leányomnak.

1883. szept.

Elérted hát, kedves leányom,
Te is létednek oly korát,
Midőn az élet-iskolával
Váltod fel a szűk tanszobát.

Mit adjak, ami oly irányban
Vezesse mindig lépteid,
Hogy meg ne csaljanak reményid,
És ifju álomképeid.

Nem adhatok se mást, se többet,
Mint amit énnekem hagyott
Kedves szülőm, kinek szerelme
Sok szépre, jóra oktatott.

Belé oltotta kis szivembe
A hit, remény és szeretet
Hármas parancsát, mely azóta
Minden lépten, nyomon vezet.

Midőn az élet pusztasága
Már-már elnyelte útamat:
A hit napjának fény sugarára
Vezérlé lankadt inamat.

Midőn az élet óceánján
Majd elmerült már csónakom,
Reményem árboát ragadva
Küzdék át a hullámokon.

Midőn az ember-milliók közt
Sok gyáva lélek megtagadt:
Adott az ég, ki szeretettel
Enyhítse ádáz sorsomat.

Fogadd tehát e szent örökből,
Kedves leányom részedet;
Minél nincsen biztos örökség:
A hit, remény és szeretet.

TOMOR FERENCZ.

Nabuchodonozor szobra.

Megtagadá, azon oszlopképet imádni a három
Hajdani ifju, kiken fényle a hit paizsa.
S őket a sértett góg súlyosan büntetni kívánta;
Védte azonban az Ég a hív, igaz sziveket.
Él ama lelkeknek még isteni Védje, hiúság!
És mégis csak az a jó, a ki hajlani ért?

ÁRUCZIKK.

Tulbecsülés s legyalázás közt leng gyakran a földnek
Gömbje. De mondják: „Pál ösmeri, mit lekaszáj.”
Bölcsek előtt a középut arany vala; Pálnak eszélye,
Hogyha dicsér vagy aláz, áru gyakorta ma csak!
MARGIT.

Május elsején.

Édes ömlengés költ fel hajnali szende álmomból; szempilláim érzik még a regg korányát, bár az ablakom résein teljes erővel betekint a kíváncsi verőfényes napsugár. — Vajjon mire kíváncsi? — Ugy hiszem, arra épen nem, ha vajjon a bájos virágistenőre, a lombkoszorúza szende Maja ösanyára gondolok-e, avagy inkább egy másik fensőbb lényre, aki ne csak csapongó képzetemnek legyen szüleménye, de akit imád szivem-lelkem, mint Uramat, a szép mosolygó természet öröktől fogva és örökkévaló hatalmas alkotóját, Urát.

Amde ez egyszer a kíváncsi napsugár nem találta el egészben és teljesen a gondolatomat, pedig máskor teljesen eltalálta volna: a szép zsenge május reggelén második gondolatom önkénytelenül a vadregényes Pyréneek koronázta hon virányaira téved s eszmetársítás folytán eszembe jut e hon gyermekének igaz mondása: „Les extrêmes se touchent.”

E mondás hatása alatt intézem hozzád, te fennhéjázó, büszke istentagadó, gyöngéd felszólításomat: nyujtsd nekem, az egyik „extrême“-nek karodat, amelyet büszkén, kihívóan annyiszor az égre emelsz, és jer, elvezetlek mai napon a nagy világalkotó remek édenkertjébe, s lelki szemeid elé állítom e

nagy mindenséget, a bámulandó szépségű, bájos természetű, reggeli úde pongyolájában. Itt, az elveszett, de részben visszanyert földi paradicsom szívében, hol az ember egész valója fogékonyabb lesz a nemes érzetek befogadására; itt, hol a pacirta az istenséghez emelkedik, hol a kedves csalogány, ligeteink e művészdalnoka, az ő dicséretét zengi, hol a virág az ő imadására nyitja illatos kelyhét s a legigénytelenebb fű is „hirdeti nagy keze alkotásait”: itt, te merész tagadó, kételkedő! tedd kezdet szivedre, s lelked mélyéből, a benső meggyőződés hangján, minden önámítástól menten, mondd ki a zsoltárköltő említette esztelennel, mondd ki bátran, szabadon e szörnyű szót reszkető ajkaidon: „nincs Isten!”

Habozol?! . . . Hová lett bátorságod?!
Esztelen a törekvésed, te új Titán! A föltted mosolygó azurkék eget ostromolni, a virányos óriási rét mezébe öltözött természetet a vakeset művének hirdetni; e remekművet, mely báméskodó szemeid elé tárul, a végtelen tökélyű, végokát önmagában rejtő magasabb lénytől eltagadni, az imálandó istenséget meggyőzni, örök trónjáról letaszítani akarni, esztelenség, amilyenre csak az képes, ki szabados akaratának kicsapongásában, szabad akaratjával rútul visszaél.

Nézd e mosolygó tájképet, minőhez hasonlót soha lángszellemű művész ecsetje nem alkothatott; nézd az ujló természet ezernyi bájjait, kellemeit, melyek soha eléggé nem gyönyörködtető örömeztet szárnyain magasabb régiókba ringatnak át; bámuld e változatos mindenség tarkaságát, végtelen vegyületének összhangját, „a legmagasabb menny s aether arányait, melyek körülte rendre keringenek”; menj a vadonba s figyelj az óssudarok titokszerű susogásaira; kövesd futában a csörgedező, kigyózó kristálycsermelyt, mely az öt szegélyző bársonyszönyegről reáhajló gyermekeit a természetnek, a tarka virágok ezernyi kecses szirmait csó-

választékban van a márvány asztalokra felhízi kisasszony készítményei — és ki tudná leírni, mennyi mindenféle jó.

A nagy boltives terem egyik sarkában elhelyezett cseppkőbarlangba vonultak meg a vendégek, kik nem győzik bámulni a terem valóban tündéri szépségét. A mennyezeten szép freskók tűnnek szemeikbe különféle alkalmas tárgyakkal. Középen, mint katolikus főuraink váraiban az étkező helyiségekben általánosan szokás, az utolsó vacsora látható remek kivitelben. Körülötte szép czifrázatok között gyümölcs-, virág-csoportozatok sorakoznak.

Magát a boltozatot karsu oszlopok tartják, melyeket alól üde zöldelő ficusok, pálmák, dracénák keritene. Az oldalfalakon cseppkő ránkban nagy tükrök futnak a mennyezettől egészen a mozaikkal kirakott padozatig, közbe-közbe stuccoművekkel felváltva. A terem közepén nagy márványmedence áll, melybe egy satyró okádja a vizet, melyben vígan ficzkádoznak az aranyhalak. E medence körül csoportosulnak az étellel megrakott kerek kis márványasztalok.

A vendégek, kik a várur névünnepe alkalmából gyűltek össze, csakhamar helyet foglalnak s hozzálátnak a falatozáshoz.

Mi ne zavarjuk meg őket békes foglalkozásukban, hanem jerünk a sarokban magányosan álló kis asztalhoz, mely mellett élénk beszédbe merülve találjuk Lorándffy Mihályt és sógorát Zrinyi Györgyöt.

Zrinyi alacsony termetű, élénk mozgékony

férfit galambösz hajjal s örökös mosolylyal ajkain, melyekről bőven árad az édeskes beszéd; egyetlen ráncz sem látható sima képén s fúrge mozdulatai korántsem gyanítják a kort, mely vállait nyomja.

Most épen erősen magyaráz valamit, amint látszik, Lorándffynak, ki élénk figyelemmel hallgatja szavait.

„A kis Krisztina valóban oly kedves, oly szeretetreméltó leányka, hogy véleményem szerint nagyon meg kell választania azon férfit, kire ez a kis angyal, a Dobó család legnagyobb kincse, lesz bízva.“

„Igazán van sógor ur, tökéletesen. En ismerem hugomat, hisz korán elvesztvén édes anyját, én neveltem őt fel s éppen ezért merem mondani, hogy oly leány ő, kinek párját kell keresni. Vallásos, istenfélő, jószívű, ki minden alkalmat felhasznál, hogy jót tehessen a szegényekkel s akkor legboldogabb, ha elvonulva a világtól csendesen imádkozhatik a várkapolna oltára előtt; azután engedelmes, házias, szóval ráillik a név, melylyel jobbagyaink felékesítették: „a pataki angyal.“

„Hozzánk is eljutott a hire, édes sógorasszony. Valóban büszke lehet neveltjére és épen azért tudom, földolganak tartja gondoskodni arról, hogy oly jövőt teremtsen számára melyet megérdemel. Hisz ismerem én sógorasszony, nemes, melegen érző szívet.“

„Hagyja azt sógor“ — vágott közbe Lorándffyné, ki kezdte észrevenni, hova akar kilyukadni Zrinyi beszédje, hogy aligha nem

az ő fiacskáját szánta Krisztinának, s hogy ezt elkerülje így folytatta — „csak kötelesség, amit teszek. Világos, hogy arra irányzom minden törekvésemet, hogy oly férjet válasszak ki számára, ki hozzá illik, s épen ezen okból ki is adtam már nem egyen, ki pártája leemelése végett jött Patakra. De én azt hiszem s gondolom, nem csalatkozom, hogy az ifju Balassa bir olyan tulajdonokkal, melyekkel Krisztinát képes lesz boldogítani s bir oly lelkülettel, milyennel birnia kell a pataki angyal férjének.“

Zrinyi vörös lett mint a rák e szavakra, biz azok agyonütötték rózsás terveit egészen, hanem azért nem esett ki szerepéből.

„Bizonyára édes sógorasszony fontos okokból beszél így. Különbén is senkinek sem lehet kifogása Bálint urfi ellen. Szép, daliás fiatal ember, mindenki örülhet, ki ily vót kap. Mondják ugyan, hogy kissé szélhámos ő kelme, hogy atyja vezetése nélkül sok könnyelműséget követne el.“

„Ugyan édes Zrinyi“ — szakítá félbe Lorándffyné — „már melyik fiatal nem kissé könnyüvére, mint a fiatal csikó — bocsásson meg e különös hasonlatért — szeretnek bizony néha kirugni azok. De nem is jó, ha már az ifju nagyon komoly, elzárkózott. Valljuk meg őszintén, mi sem voltunk jobbak. Azután egy jó nő oldalán mindég megtalálja a férj a vezérletet, ha az apai kéz, melyhez hozzászokott, már nem is szabja ki neki a követendő utat.“

„Látom, hugomasszony nagyon jó próká-

olja s szeretettel lágy keblére öleli; élvezd a pacsirta, a csalogány, a nagy természet zenérei s énekeseinek andalító égi akkordjait, melyeket a csermely és virág pajkos enyelgéseibe vegyítene: nézz az égre; a csillagok myriádjával, vidd át szemedet a födre, a szeretet találékonyságával minket boldogító anyára — s kénytelen leszel a fohászokodó ihletett költővel fölsohajtani:

„Isten! kit a böles lángesze föl nem ér,
Csak titkon érző lelke óhajtvá sejt,
Léted világít, mint az égő
Nap, de szemünk bele nem tekinthet.“

Mondd, ki képes szivedet örömméretre hangolni, ki, vagy mi bir read oly büverővel, hogy tekintve magadat s mindazt, ami környez, el nem komorulsz, hanem boldog mosolyra nyilik ajkad? Nem-e az, kit dicsőít a zenith és nadir, a szélvésznek bus harcza, az égi láng villáma, harmatsepp, virágszál? Nem-e az, ki létrehozta e nagy mindenség ezer nemét a semmiségből, kinek szemöldöke ronthat s teremthet száz világot, ki a nagy idők folyamait kiméri, kinek a láthatatlan férgek milliói, böles kezei remekelt csodái? —

De nem, természetbámuló társam; te ezt nem mondhatod, te inkább elzárod szemedet, melybe forró köny lopódnai készül, a te szivedet megdermeszti a modern gondolkodás fagyos szelleme; te meghajolsz korod szava előtt, mely széltiben kiértöli, hogy szerény magam s velem az előkor milliói éltek, küzdöttek, szenvedtek — öncsalódásban, hogy az ősidők lángszellemei valamennyien tévedtek és csakis e törpe utókornak jutott feladatul, az igazság ragyogó napját az emberi nem komor láthatárára újra varázsolni — kételkedésök által!

Igen, a józan ész által sugallt, parancsolt igazságot, hogy a lábaink alatt elterülő szép természet nem vakeset eredménye, hanem hogy van fölöttünk Isten, aki e remekművű természet egyedüli létrehozó, fentartó Ura, el kell vetnem, ha modern, ha korszerű aka-

rok lenni, — de ugyanakkor cserébe dogma gyanánt kell elfogadnom, hogy gyöngé, mulandó, hozzánk hasonlóan gyarló emberek istenekké lehetnek, kiknek szabadoncz tudományuk és itészi tekintélyök előtt meg kell hajolnom, kik megismertettek velem minden igazságot, kiknek nyilatkozatai eddigi elhomályosult értelmemet ragyogó fényárral özönlik el! — Mily határtalan boldogság! Egyetlen mennyei Ur helyett, kinek szava ingadozó lépteimet vezérli, most annyi van, mint a porban nyüzsgő féreg! Lehetséges-e a vezetőik ily sokasága mellett tévedni? — S ha mégis? . . . Nem! jó irányba terel a divatos bon-ton! — — —

De el veled, te gyászos ködfátyolkép; „ti, sötétség rajzai, félre!“

Ránk virradt a virághónap reggele; a természet új erőre támadt, új életre ébredt, a nagy mindenség a feltámadás, a mi feltámadásunk zálogának ünnepét üli. A föld új ruházatot vesz magára, a mezőségek zöldelnek, a fák és bokrok virágoznak, az egész anyatermészet üde színben tündöklök s szépségének teljében ragyog. Május örömteljes hó; mindenki sovárogyva várja; s ha megjő, az egész föld ébred, ujul: fa s fűszál, völgy és hegytető ünnepi dísz nyer, s a reményesség zöld leplebe öltözik. Májusban fejlődik a virágok lombozata, fakadoznak a bimbók: ezen hónap a virágok és csalogányok évadja s színpompája elbájolja a szemet, illatarja eltölti a levegőt.

Töltse el a te szivedet is, hangolja vallásos érzelemre!

Lám, a természet nagy Ura ily pompában mutatja be magát: őt áldják a völgy virágai és a hegy csucsai; a piczi rovar naphoszszant az ő dicséretét dongja, az elefánt napkeltén őt üdvözli, lombok közt a madár őt énekli, a villám az ő hatalmát zengi, az oceán az ő mérhetlenségét hirdeti: csak a te szived maradjon érintetlenül?!

Ugy, a mint most átszellemülten szemlé-

led a szép természet bájait, képzeld azt egy nagy képben csoportosítva. Képzeld, hogy összbenyomásban egyszerre látod a nap minden óráját, az év minden szakát, egy tavaszi és egy őszi regg korányát, egy csillagos és egy borus éjt, virágokkal zománczozott réteket, dérpusztította erdőket és aranykalászok súlya alatt görnyedező mezőket, s birni fogsz megközelítő fogalommal azon látványról, mit a nagy természet nyujt. Mig mi a nyugoti oldalon alászálló napot csodáljuk, egy más szemlélő ugyanakkor a hajnali tájakon látja azt fölteni. Minő megfoghatatlan hatalom üzi velünk lidérezjátékát, hogy ugyanazon vén csillag, mely kimerülve az est porától, kigyulladt arczzal, tikkadtan nyugalomra hajta fejét, ugyanazon pillanatban mint deli ifju levante ébred, arczán szemérempirral, harmattól nedvesen a reggeli szürkület fehér pongyolájába burkolva? Minden órában kél, delel és nyugszik a nap, vagyis inkább érzekeink csálnak; mert tulajdonképen nincs kelet, nincs dél, nincs nyugat; minden egy mozdulatlan pontban jön össze, honnan a ragyogó nap szövétéke egyszerre hármas világosságot lövel ugyanazon egy anyagból. E hármas fény talán a legszebb, mit csak természet nyujthat; mert fogalmat ad Isten örök fenségéről és mindenhatóságáról.*

És te, kedves extrémé-társam, szemedet elzárnod ezen boldogító fény elől? — Állapodjál meg a boldogító hit kies virányán, a honuét a virághónap első gyönyörű reggelén élvezted a festői tájképet, mely lelked mélyeig hatolt; nyujtsd nekem jobbodat a teljes kiengesztelődés, az őszinte elvokonság jeléül, s ha képes nem vagy sem a verőfényesen ragyogó nap tüzébe nézni a nélkül, hogy szemed világát adnád cserébe, sem e fényes nap alkotójának lényegét felfogni, anélkül, hogy boldogságot tennéd koczkára, mondj utánam s velem szívvel-lelékkel: *Credo!*

DEZSŐ.

* V. ö. Chateaubriand, Génie du christianisme I. k.

tor, hanem azt a vádat már nem tudom, hogyan simítja el, miszerint Balassa nem a legvittebb s legügyesebb katoná, mint ez a Békes-féle hadviselésből kitűnt.

„Meghajlom sógor ur mondása előtt, csak hogy azt teszem hozzá: Quandoque bonus dormitat Homerus — ne csodálkozzék, tudok én is egy kicsit latinul — ha miben szégyent vallott Báthori ellen viselt harcaiban tapasztalatlansága s a kedvezőtlen körülmények miatt, azt fényesen helyreállította a törökök ellen intézett csatározásaiban. A kettő törli egymást.”

A folytonos mosoly e perczen eltűnt Zrinyi ajkairól. Bántotta, hogy minden igyekezete dacára nem tud czélt érni, egy kissé elhomályosítani a nimbust Bálint feje fölött. Homlokát összeráncolta, de hamar észre vette magát, leküldött egy pohárka ménesi aszut s azután újra a mosolygó simaképi udvaronc finomságával folytatá:

„No de már azt nem lehet megbocsátani neki, hogy a koronázási estélyen, mint egy svájci kecskepásztor mormotója vagy a bocskoros oláh maczkója az egész diszes közönség szemeláttára ott ficzkándozott s bakugrásaival botránkozta a társaságot.”

Zrinyi azt várta, hogy e bomba, melyet legutoljára tartott fenn, bizonyára hatni fog, szétrobbantva sógornéja minden ellenvetéseit, hanem azt a harag-villámot nehezen várta, mely e szavakra Lorándffy né szemében megjelent.

„Téved Zrinyi, nagyon téved” — felelt komoly hangon — „ha azt hiszi, hogy Bálint ez által vesztett értékében. Nagyon korlátozott felfogás kell ahhoz, hogy valaki ezért elítélje őt. Nem az szolgál mentésére, hogy a felségek határozott kívánságára történt az egész, hanem egyszerűen, mivel a szép táncz a szépetkedvelő, megértő szem előtt mindig kedves, szívesen látott dolog s ha a hercegisasszonyok is eljárták ugyanott minden feltűnés nélkül a csárdást, a magántánczot, nem tudom, miért ne lejtette volna Bálint a juhásztánczot. Csak kecses hajlékonyságáról, szépérzékéről, csak testmozgási ügyességéről tanuskodott fellépése.”

Lorándffy né különös nyomatékkal ejtette ki e szavakat. Zrinyi megérté és egy kis időre elhallgatott, de csakhamar gunyosan mosolyogva felelt:

„Már látom, hogy hugomasszony minden argumentumomat letromfolja, hogy peremet elvesztettem. Megadom magamat s sietek tartós boldogságot kívánni az új párnak.”

Zrinyi e perczen még nyájasabban mosolygott, mint máskor, hanem a ki ismerte őt, megjédt e mosolytól. Gúny és harag volt abban kifejezve. Persze, a ki tudta, hogy ő tulajdonképp azért jött most Patakra, miszerint fia számára megkérje Krisztina kezét, az megértette azt.

Az elcsendesett társalgóknak ugyancsak jól esett, hogy Dömötöri Balázs közeledett feléjük a vendégek sorából ugyancsak rózsás hangulatban, majdnem tánczra kerekedve, miközben vigan dudolta:

„Lám a nád is ingadozik,
Pedig az csak vizet iszik.”

„Per deos immortales” — szolt hozzájuk érve — „hát kegyelmetek itt vannak? Bizony észre sem vettem, de nagyon el voltam foglalva, fontos tárgyakról diskuráltunk oda át.” (Azt persze elhallgatta, hogy az elfoglaltság főoka egy pintes üveg s a fontos tárgy Zrinyi György ur okos fiacskája volt.) „Nem adom ezer tallérért, hogy ma itt lehettem, ilyen magas kedvem nem volt már ezer esztendeje. Tudom sajnálja majd Héder-

vári komám, hogy el nem jöhetett, fránya nagy náthája miatt. . . . De nini, itt a bor és én még fel se köszöntöm drága hugomasszonyt. Ergo ad multos annos.”

Megtölték a billikomokat, összekociztak és kiitták.

Balázs nagyon ékes dictióba kezdett, s Zrinyi ismerte szokását, hogy az ilyeneket egész órahosszat el tudta nyújtani.

Gondolva tehát, hogy Lorándffynak elég dolga lesz hallgatni őt, elsompolyodott az asztaltól.

Kisietett a hüsselöböl, ki a szabadba; nagyon melege volt, szüksége volt egy kis friss levegőre.

Amit most hallott sógornéjától, attól bizony főhetett is a feje.

(Folytatás következik.)

Lapszemle.

A trónörökös keleti utjának politikai jelentősége élénken foglalkoztatja a külföldi sajtót. A Nordd. Allgemeine Zeitung fontos történeti eseménynek tartja ez utazást, mely a Habsburgok monarchiájának a Balkán-országokhoz való viszonyára nézve a legkedvezőbb következményekkel fog járni. Az orosz lapok meg Rudolf trónörökös felköszöntőivel foglalkoznak. Csak kevéssel ezelőtt, jegyzi meg a Petersburgskija Wjedomosti, a trónörökös bukaresti felköszöntője Oroszországra nézve ellenséges szellemben értelmezett volna. A három szomszédos hatalom egymáshoz való közeledése folytán az ily értelmezés lehetősége meg szűnt. A „Novoje-Vremja” azt hiszi, hogy a dolgok állásában a Dunánál a bukaresti és rustsuki toastok után sem fog változás beállani. Rudolf trónörökös komolyan gondolkodó és országának politikai történetét ismerő férfi hírében állván, ez zálogul szolgál arra nézve, hogy semmi esetre sem lesz eszkeze oly czélatoknak, melyek egy osztrák-szerb-román szövetség eszméjével függnek össze. Tudja azt is, hogy a Balkán-kérdés megoldása csakis Ausztria-Magyarország és Oroszország egyetértése útján lehetséges.

Milán szerb király felköszöntője szintén nevezetes politikai enuncziáció jellegével bír. A király őszinte örömet fejezte ki a fölött, hogy a Habsburg uralkodóház koronájának örökösei első vendégei a fiatal szerb királys gnak s főlemlíté az osztrák és magyar katonák harczeit, melyeket Belgrád falai alatt vívtak, s azon gondoskodást, melyet az osztrák-magyar monarchia uralkodója a Szerbország konszolidációjára irányuló törekvések iránt mindenkor tanusított. Szerbország törekvését, hogy Keleten a béke és civilizáció tényezője legyen, megkönnyíti Ausztria-Magyarország uralkodójának barátsága s azon sok kereskedelmi érdek, mely Szerbországot az osztrák-magyar monarchiával összefűzi. „Ezért is — mondá a király — minden törekvésemet arra fordítottam, hogy a szívélyes s loyális baráti és jó szomszédi viszonyt a két ország között megállapítsam.” A trónörökös pár ittlétét e viszony megerősítésének tekinti és mindenkor szerencsésének fogja tartani, ha jelét adhatja hálájának az osztrák-magyar monarchia uralkodója iránt. Poharát a trónörökös-pár egészségéért, boldogságáért és dicsőségeért üríti.

Miután III. Joachim ökumeni patriarcha lemondott s a vegyes (világiakból és egyháziakból álló) tanács ideiglenes utódjáról gondoskodott, Konstantinápolyban nemsokára patriarcha-választás lesz, ami a görög-keleti egyházra nézve fontos esemény, mert a konstantinápolyi patriarcha az egész török biro-

dalom orthodoxainak a feje. Az 1860-iki választási szabályzat szerint a patriarchátus minden püspökének joga van, a felhívás vételétől számított tizennégy nap alatt zárt borítékban egy jelöltet ajánlani. Választójoggal bíró világi van száz. E száz világi mellett csak 12 zsinati tag s az épen a fővárosban levő püspökök választóképesek. Tehát a választás csaknem kizárólag a világiaktól függ. Mindenkinek csak egy szavazata van s választó és választható csak a szultán alattvalója lehet. Minthogy a patriarcha feladata a papi teendőknél kivül örködni a császári beratban a görög egyháznak biztosított II. Mahomed óta minden szultán által külön megerősített szabadalmak felett, természetesen, hogy a választást megerősítő kormányának teljes bizalmát is kell bírnia. A választógyűlés az ajánlottakból kiválaszt bizonyos számot, pl. nyolczat, akikre aránylag legtöbb szavazat esett s e névsort a porta elé terjeszti, mely vető-jogánál fogva törli a neki nem tetszőket. A megmaradtakból választ azután az egyleti gyülekezet három jelöltet, akik közül már most egyedül a papi választók jelölik ki, illetőleg választják meg a patriarchát, kinek végleges kinevezése a portától függ.

A viviszekceziók.

Gregr Ede orvos, ki az osztrák németekről szólván, nekik azt a szemrehányást teszi, hogy németországi törzsrokonait úgy tekintik, mint szegény rokonok gazdag nagybátyjukat, kihitőleg még mit sem tudott Rehring tanár fölfedezéséről Berlinben, hogy ezek a gazdag németországi nagybátyák nem egyebek, mint emberevők ivadékai. Különben nem lenne oly büszke rájuk. A Braunschweigban egy barlangban talált csontok azt bizonyítják, hogy ott emberevők laktak. — A félig megsütött koponyacsontok készakarva szét vannak zúzva, hihetőleg, hogy az agyat kényelmesebben ki lehessen szívni, így tehát a német emberevők inyenczek is voltak. — Ezek nem az első nyomok, hogy Európában emberevők éltek; Belgiumban és Spanyolországban is akadtak ilyenekre. A berlini anthropologiai társaság érdeklődéssel fogadta Rehring tanár fölolvasását. Egy másik berlini tudóstársaság pedig egy kérdésről mondott véleményt, mely mindenütt napirendre fog hozatni, mivel ez a tudomány haladására nézve lényeges. Ez a kérdés az állatoknak eleven állapotban való bonczolása, az ugynevezett viviszekcezió.

Azon sok röpiratok közt, melyek a világot elárasztották, volt egy ezen czim alatt: „A tudomány kinpad-terme,” borzasztó czimlaprajzzal, mely egy orvost ábrázol bonczasztalánál. Támlánya előtt egy női alak, az antiviviszekcezió istennője, kezében egy vérző ebecskével, melyet a kegyetlen tudóstól elragadt, balkezeiben egy mérték, melynek egyik tányérjában egy ember agya, mely magasra billen föl, másik tányérjában egy égő sziv, melyet súlya lenyom. Ez a kép nagy szenzációt csinált, kivált Hamburgban, és komoly politikai lapok vezércikkettek a viviszekcezió ellen. A nagy tömeg könnyen elámittható, kivált ha azt bizonyítják be, hogy a szegény állatokat hasztalanul kinozzák. Ez ugyan nem való, mert a tudós ember nem kinoz állatokat. De e tudósok nemcsak állat-hanem emberbarátok is és az állatok csak az emberiség javára szenvednek.

A természettan, az orvosi tudomány egyik főágazata, mely az emberi test szervezetét a maga működéseiben magyarázza, a viviszek-

ció nélkül lehetetlen. Itt erre nézve csak néhány példát akarunk fölhozni.

Weber testvérek a viviszekció által a nervus ragusban oly idegfonalakat fedeztek föl, a melyek az agy hatása által a szivlütetést lassítják. A nervus ragusokat ismerték, tudták, hogy azok a szivvel viszonyban állanak, de hogy azoknak fonalaik vannak, a melyek a szivlütetést lassítják, arról mitsem tudtak. És most is 40 év múlva az embereknek csak egyes megfigyelések történtek, melyek ugyan a fölfedezés értelmében nyilvánulnak, de semmi bizonyos eredményre nem vezettek. Ezek csak később fedeztetek föl a viviszekció által.

A legfontosabb fölfedezést Csermák János természettan tanára tette maga magán, de erre csak Weber fölfedezései nyomán jött. Hasonló nagyon fontos fölfedezés történt pár évvel ezelőtt a lipcei természettan intézetben, t. i. hogy vannak idegek, a melyek az érlütetést gyorsítják. Semmiféle megfigyelések embereken vagy állatokon — kivéve a viviszekcióbeli műtéteket, nem mutattak föl biztos támpontot. Vajjon vannak-e ilyen siettető idegfonalak, még eddig ugyan nincs bebizonyítva, de nagy okunk van hinni, hogy ezek az embereknél léteznek.

E fölfedezések és a kivágott béka-szívek megvizsgálása által nyertünk csak biztos útmutatást azon tényezőkre nézve, a melyek a sziv lütetését előidéznek és tevékenységét szabályozzák. Ezt embereken tett tapasztalások által soha se lehetett volna elérni.

Hasonló fontos eredményekre vezettek a vizsgálatok a szivmérgekről. Az atropint ugyan az orvosok ismerték, kivált szemorvosok és mérgezéseket fedeztek föl, de a szivre és mirigyekre való külön hatásáról mit sem tudtak. A tünetek ugyanis nagyon bonyolódottak voltak. Most az atropint a viviszekciónál történt fölfedezések következtében hatásos gyógyszernek ismerjük.

A vér körzésének tana csakis a viviszekció által állapíthatott meg. Azt, hogy a vér kering, még csak ezelőtt 200 évvel fedezte föl Harvey és alig megfogható, miként lehetett volna embereken tett vizsgálatok által a vér körzését föltalálni. Csak azóta, a mióta Ludwig Károly a maga készületeivel föllépett, jött csak létre a vérkörzési tan. Ugy szintén a tüdőbeli vérkörzésének tana is ezen kísérletek által állapíthatott meg, nem is képzelhető, hogy fedezhetők volna föl az orvosok ezen a mellkas alatt elrejtett működéseket.

Veel Charles viviszekciói műtéttel áll tudjuk most, hogy a hátgerinczgyba külön érző és külön mozgató idegek vannak. Ezt az orvosok a betegek ágyainál soha sem tudták volna meg és Veel Charles egyetlen kísérlete a viviszekciónál fölvilágosította ezt. Ha meggondoljuk, hogy Hippokratés kora óta boncztanban mi kevésbé haladott elő az orvosi tudomány egész Veel Charlerig, ha meggondoljuk, hogy már Galen erre nézve fontos fölfedezéseket tett ezelőtt 200 évvel a hátgerinczben, melyeket azonban feledtek, úgy csak a viviszekciónak köszönhető, hogy ezek az eltemetett tapasztalások ismét életre ébredtek.

A porosz parlament határozata következtében a porosz kultuszminiszter javaslatára egy bizottság neveztetett ki, melynek a viviszekciónál véleményt kell adni. Ez a bizottság négy tagból áll, köztük Virchow. A berlini egyetem a négy orvostól álló bizottság véleményét vita nélkül és egyhangulag fogadta el. Ebben a véleményben ki van mutatva, hogy a viviszekció mind a vizsgálatokra, mind pedig az előadásra nézve

nagyon szükséges, sőt nélkülözhetlen. Mert csak ez által lehetett a járványok és ragályos kórok származására és azoknak meggátolására vagy gyógyítására jönni. Ugy szintén a fertőztelenítést is csak így lehetett tökéletesíteni.

Egyébiránt már mindenütt akadtak a viviszekciónak apostolai és kivált Németországban ezt minden egyetemeken behozták. Így származtak az emberevő németekből eleven állatokat bonczolók.

Hartmann pessimismusa.

— Taulmány. —

Irtá.

Dr. K. L.

(Folytatás.)

„Kétségbejítő állapotok következtek be. A bölcsélet növelte az általános bajokat; a tömeg tengődött és szenvedett cél nélkül. A műveltek mohón szedték az élet rózsáit és midőn már élvezni nem lehetett, főgondjuk volt a terhes léttől szabadulni. A zsarnokok öldöklés és pusztításokban edzették gonoszságukat. A forradalmak rémlapjai, az erkölcsök elvadásása, a jog- és igazsággal való visszaélés, istentagadás, az öngyilkosságok: a társadalmat büzhödt tóvá változtatták, melynek gátját eltávolítani nem volt szabad, nehogy még iszonyubb rombolásokat tegyen. Ezt biztos terv szerint hosszas és fáradságos munkával ki kellett szarítani, hogy a megfertőztetett talaj ismét termékenynyé tétessék. De ki létesítse e tervet, ki adja meg a szükséges tényezőket ennek sikeres végrehajtására? Az elsüllyedt emberiség tehetetlen volt. Itt Istennek kellett közbelépni, ki nem is vonakodott segélyt megadni, midőn az emberiség romlottsága végső határait megközelítette;“¹ — közeledett a béke fejlődése az emberiség megváltása. Augustus alatt az egész világon elterjedt egyetemes békében feltűnt a kereszténység hajnala, mely lassanként eloszlatá a pogány lelkeket borító homályt; visszaadta az emberiségnek istenét s istenének az emberiséget. Mig a kereszténység uralkodott, addig a pessimismus uralomra nem vergődhetett.

Midőn később a philosophiai s theologiai szabadgondolkodók a scolastikát megtámadták, midőn a pantheismus új életre kezdett ébredni: határozott pessimismussal még nem találkozunk; minthogy mindezek egy fensőbb lény létezését még elismerték s annak a világhoz való viszonyát oly módon magyarázták, mely megment a pessimismustól. Egyes pessimistikus vonásokkal találkozunk ugyan, de annak teljes kifejlődését megakadályozta a hit tekintélye. Így pl. Pomponazzi De fato, libero arbitrio et praedestinatione című művében védelmezi a stoikusok elvét: „minden felett a vak sors uralkodik;“ — minthogy azonban a kereszténység elveti ezen tant, azért el kell nekünk is vetnünk keresztényi, de nem philosophiai szempontból. — Tanítványa Lucillo Vanini Amphitheatrum aeternae providentiae című művében hasonlókat tanít a vaksorsról; De admirandis naturae arcanis című művében pedig azt állítja, hogy az embernek nincs magasabb rendeltetése az állaténál, azért legjobban mit az ember tehet: élni s élvezni; s elveszettnek tekintendő azon idő, melyet az ember nem a szerelemnek szentel. — Gassendi Epikurhoz csatlakozott, a földi boldogság az élvezetek teljében áll. — Böhme Jakab morálja azt tanítja, hogy az ember semmihez se ragaszkodjék, a hol-

¹ Seda E. Öngyilkosság. 174 l.

nappal ne törődjék, ne legyen akarata s egészen vetközzék ki személyes létezésének érzetéből, merüljön el az isteni malasztba, hogy arra törekedhessék, hogy mintegy ne létezzék; s szemlélet s ima által siettesse azon perc eléréstét, melyben a lélek Istennel ismét egyesülhet.

A pessimismus határozottan csak akkor ütötte ismét föl fejét, midőn a scepticismus kétségbe vonta isten létezését s az embert tisztán mint földi létezőt egy fensőbb létezőhöz való viszonya nélkül kezdetiek vizsgálni.

Hume megtámadta az isten létezésének bebizonyítására felhozott bizonyítékokat, különösen a teleologait, minthogy a világon uralkodó számtalan baj és tökéletlenségekről nem lehet következtetni egy bölcs s jó istenre. Ha isten van, úgy vagy akarja megakadályozni a bajt s nem képes, tehát tehetetlen; vagy képes ugyan megakadályozni, — de nem akarja, tehát rosszakaró. — Isten jó-sága csak úgy védelmezhető, ha tagadjuk az emberi nyomort, de ezt tagadni nem lehet, tehát tagadnunk kell egy bölcs, jó s hatalmas letező létezését. Isten létezését elvetve Hume sem volt képes megmagyarázni a földi bajokat s így ő is pessimismusba süllyedt. Dialogues concerning natural religion (németül Schreitertől) című művében a következőket írja: Az egész földön átok s nyomor uralkodik; a létezők között szünet nélküli harc dúl. Szükség, éhség, hiány gyötrik az erőseket és bátrakat; félelem, szorongás, kétség a gyengéket s félénkeket. Már a születés kinnal teljes a gyermekre s szerencsétlen anyjára nézve; gyarlóság, tehetetlenség, aggodás kíséri az életnek, befejezése pedig a halállal való küzködés s borzadás. Az életnek minden javai együttvéve sem képesek egyetlen egy halandót sem igazán boldogítani, míg egyetlen egy baj, sőt igen gyakran egyetlen jónak nélkülözése is elégséges arra, hogy az életet megvesse.

A francia encyclopedisták, ha nem is voltak öntudatos pessimisták, de kétségtelen, hogy tanuk végeredményben pessimismusra vezet; mert ha nincs isten, ha a lélek nem halhatatlan, ha nincs jövő élet; ugy a moralnak nem lehet egyéb jogosult principiuma, mint az önszeretet, a haszon; az embernek nem lehet egyéb célja, mint élvezés, mit valóban hirdetett is a Systeme de la nature. E rendszer csak kétségbejött, de nem emel ki az élet bajaiból.¹

Az idealisták, bár nem voltak öntudatos pessimisták, de rendszöröket, különösen az egyes ember céljának meghatározását mélyebben vizsgálva, félreismerhetetlen pessimistikus vonásokkal találkozunk nálok. Különben is a tiszta idealismus — ép egyoldalúsága miatt — szükségkép pessimismusra vezet.

Kant szerint az ember végső célja nem lehet egyéb, mint az ember magasabb képzettség állapotában, vagyis az erkölcsi ember, hogy azonban az ember e cél eléréséhez, ki kell lépnie a természettel való összhangból, minthogy a természetben csak az érzéki ösztönök vezetnek, s folytonos küzdelemben van az érzéki hajlam e kötelességérzettel.² Így tehát Kant kiemeli az embert, a világból, mint a mely akadályozza boldogságának el-

¹ Es wird alles negirt, was nicht rohe, blinde Materie ist, — Alles. Kein Gott, keine Seele, keine Vernunft, keine Freiheit, keine Zweckmäßigkeit in der Natur! Nichts als die Materie in den Banden einer vernunftlosen, eisernen Nothwendigkeit, ein Moloch, der die Kinder, die er erzeugt in seinem eigenen Schosse wieder verzehrt. Wahrlich, wenn dieses System war wäre, dann lohnte es sich nicht der Mühe, zu leben. Stöckl. Geschichte der Phil. 723. l.

² Kritik der Urtheilskraft. IV. 327. l.

érésében, de minthogy az általa hirdett visszavonulás a természettől s az erkölcsi ember, mint a jövő boldogságnak alapja, meg nem valósítható a környező világ miatt (mert az ember, mint földi lény a föld nélkül meg nem valósíthatja célját); azért a boldogság sem érhető el, s így vagy teljes apathiába, vagy az élvezetek tengerébe fogunk sülyedni, minthogy a valódi boldogság elérésére ép a világ miatt képtelenek vagyunk. — Fichte szerint az ember rendeltetése az abszolút szellemi függetlenség; az Én egy Nem-ént tesz magával ellentétbe, hogy az embert folytonos cselekvésre ösztönözze, s e folytonos ösztönzés és harc által elérje célját: a mindentől való teljes függetlenséget a tiszta kötelesség s önmegtagadás útján. Fichte e tanában a régi stoicismust látjuk föléledni. Bölcséletének későbbi alakjában korábbi tételiről egészen eltérő elméleteket hirdet, s így erkölcsstanában is.

Schelling pantheismusa, melynél fogva csupán egyetlen azonos lény (absolutum) létezik, s a dolgok mennyiségre s nem minőségre különböznek egymástól, lévén azok nem egyebek, mint nyilatkozásai a feltétlen létezőnek meghatározott alak szerint (puszta formák), s csak annyiban létezők, amennyiben a feltétlennek részei, szintén pessimismusbba vezet, minthogy megtagadja az ember szabad akaratát, (pantheistikai fatalismus). Schelling pessimismusa nyilván ki van fejtve: „Nachtwachen“ von Bonaventura című művében, melyről Becker határozottan bizonyítja, hogy Schelling a szerzője. E műből, mely telve van a legsötétebb pessimismussal, csak egy helyet idézünk, mely éles világot vet Schelling kétségbeesett lelki állapotára; a 292. lapon így ír: Wimmert nich länger — diese Myriaden von Welten sausen in allen ihren Himmeln nur durch eine gigantische Naturkraft und diese schreckliche Gebärerin, die Alles und sich selbst mitgeboren hat, hat kein Herz in der eigenen Brust, sondern formt nur kleine zum Zeitvertreib, die sie umher vertheilt — haltet euch an diese, und liebt und girrt, solange diese Herzen noch zusammenhalten! Ich will nicht lieben, und recht kalt und starr bleiben, um wo möglich dazu lachen zu können, wenn die Riesenhand auch mich zerdrückt.“

Hegel rendszere teljes pantheistikai fatalismus; az ember nem egyéb, mint a folytonosan fejlődő absolutum fejlődésében egy fok, melyen az absolutum öntudatra ébred s továbbfejlődésében azt lerontja; az ember tehát nem szabad akaratú lény, hanem csak eszköz, melyen keresztül az absolutum magasabb fokra emelkedik. Így halad előre az emberiség üzetve egy örök törvény, a világ-szellem által, melynek hatalmas uralma alól senki sem vonhatja ki magát. A sors kikerülhetetlen erejével szerencsét vagy szerencsétlenséget hoz az ember fejére, elősegíti vagy végkép megakadályozza a pályán, melyre lépett, mond Hegel Phänomenologie des Geistes című művében; tehát legjobb, ha az ember teljes érzéketlenséggel viseltetik minden iránt; mit Hegel is ajánl, midőn a stoikusok erényét dicséri.

Schopenhauer Arthur szerint, ki először fűzte teljes rendszerbe a pessimismus elveit, mindennek végső oka az öntudatlan, értelem nélküli akarat, mely a létezés különböző fokain lassankint fejlődik tudatos emberi törekvéssé s ez utolsó alakjában már értelemmel is felruházva oldja meg feladatát. A világ, mely az ész nélküli akarat szüleménye, a lehető legrosszabb. Az akarat lényege a törekvés, mely azonban semmiféle cél elérésével sem eléghető ki, ha eléri is célját az

pillanatig boldogítja, de újabb törekvés támad benne más után; a legtöbb esetben azonban törekvése nem sikerül, megakadályoztatik, miből szenvedés keletkezik. Ily szenvedések összege az élet; csak a művészetből származott élvezet boldogít pillanatig; mindaddig, míg e törekvés pozitív, vagyis az akarat az életben előfordulók után vágyódik, az ember szenvedéseknek van alávetve; csak miután az akarat elfordult az élettől (negatív), kezdődik a nyugalom. Az ethica főkövetelménye a tiszta szeretet, a szánalom, a könyörület. Azon ember, ki elfordult már az élettől s saját mibenlétét megismerte, csak szánalmat érezhet a szenvedő létezők iránt hiru törekvéseik miatt; a világnak ily módon való megismerése csak a nem-cselekvésre szolgál okul, az akarat elfordul az élettől, az ember az önmegtagadás és lemondás — a tökéletes akaratlanság állapotába jut; kilép a látszatvilágból (sansara) a nirvanába míg nem az akarat teljesen megsemmisül az ascesis által. „Ha az ember a mennyire megközelítőleg lehetséges, maga elé terjeszti azon nyomor, fájdalom, és mindennemű szenvedéseket, melyeket a nap az ő futtában megvilágít, meg kell engednie, hogy sokkal jobb volna, ha a nap e földön szintugy, mint a holdon, az élet tüneményét elő nem hozhatta volna, hanem valamint ennek, ugy amannak felszine is még kristályos állapotban volna. Elettünket akként is lehet felfogni, mint egy haszon nélkül háborító epizódot a semminek boldog nyugalomában. Mindenesetre még az is, kinek ez életben tűrhetőbb dolgok, minél tovább él, annál világosabban észreveszi, hogy az egy nagy mystificationnak, hogy ne mondjam csalásnak bélyegét viseli magán.“³ — Schopenhauer e rendszerének tanulmányozása vezette Hartmannt saját pessimismusának kifejtésére.

Hartmann Ede, porosz tiszt, az utolsó háboruban lábát vesztve betegágyán dolgozta ki terjedelmes munkáját „Philosophie des Unbewussten“-t, mely rendkívüli feltűnést keltve rövid idő alatt hét kiadás-ért. Hartmann philosophiai rendszere tulajdonképp nem egyéb, mint Schopenhauer philosophiájának az újabb viszonyokhoz való alkalmazása, mely alkalmazás okozta, hogy oly rendkívüli módon elterjedt ezen újabb alakban megjelent schopenhauerismus — Hartmann szerint mindennek végső alapja az unbewusst, melynek lényegét az ő akarat képezi, vagyis egyrészt az üres vágy, vak kényszer a létezés után, másrészt az öntudatlan fogalom (képzelet), melyben minden jövő dolog ideája befoglaltatik, s mely az akaratnak formát szolgáltat, mely szerint az jelenthezhetik. A vak kényszer, a létezés után való tárgyaltalan akarás, vágyódás, boldogtalanságot, kint okoz az öntudatlannak, mely kin, boldogtalanság őt a tiszta potentialitás állapotából activitásra, tevékenységre kényszeríti, mely tevékenységnek eredménye a világ; hogy tehát az öntudatlan megszabadulhasson az üres, tárgy nélküli vágyódástól okozott boldogtalanságtól, kintől s hogy boldog lehessen, létrehozza a boldogtalanságnak, a kinnak folyamát, a világot. E szerint a világnak oka azon kin, boldogtalanság, melyet az üres vágyódás okoz azon öntudatlannak, ismervén a világ okát, azon kérdés merül fel, mi módon valósul meg ezen actualis akarat? E kérdésre vonatkozólag nem kell felednünk, hogy az öntudatlannak egyik lényeges része az öntudatlan fogalom, képzelet, mely magában foglalja a világ ideáját, a világ ideális tartalmát; a világnak ezen ideális létezése

megvalósul az által, hogy az öntudatlan az üres vágy kényszerítése következtében a fogalomra hat, s azt a lehetőség állapotából a valóság állapotába emeli.⁴

(Folytatása következik.)

Gondolatok.

Szenvedély ellen csak hasonló szenvedélyvel léphetünk föl sikerrel. EÖTVÖS.

*

A közlékenység az üres kebelnek hiúsága, terheltnek életszüksége. KEMÉNY.

*

Mély tudomány arany pénz, melylyel az ember messze járhat; de az életben az apró pénz többet kereng. KISFALUDY K.

*

Az ártatlan, nemes szív első érzelmei szentek s hozzájuk szerénytelenül közelíteni tilalmas. KÖLCSEY.

*

Az igaz útról eltiltott érzelmek titkos utakat keres. JÓKAL.

*

A határtalan bőség szinte sajnosabb a szükségnél. Az első lelki, második testi inséget vonz maga után. SZÉCHENYI.

*

A lelkest az erős ellenzés tüze sarkalja. GARAY.

*

Könnyebb a kinok gyilkait, mint holttestünket keblünkben hordani. PETŐFI.

*

Ábrándozás az élet megrontója, mely kancsalul festett egekbe néz. VÖRÖSMARTY.

Irodalom.

„A legszentebb nap“, vagy imák és elmélkedések a szent gyónás és áldozás napjára.

Irta Fonyó Pál, Kalocsán.

Alig került ki az első kiadás sajtó alól, rövid két hét alatt a nyomtatott ezer példány meg lett rendelve, s mielőtt még a könyvkötő mind beköthette volna, már ezen felül is oly számmal érkeznek minden oldalról a megrendelések, hogy egy második kiadás válik sürgősen szükségessé, hogy ezen naponként érkező újabb és újabb megrendeléseknek eleget tehessenek. A művecske 400 lapra terjed, — s kiváló figyelmébe ajánljuk a szerzetes-házaknak, napnövelőknek, konviktusoknak, nőnövelő intézeteknek s mindazon híveknek, kik a szent áldozás napját kiváló buzgósággal óhajtják megszentelni. — Az első áldozóknak is kedves emlékül szolgálhat, s erre czélzó szép képpel fogják a könyvecskét el látni. Megrendelési ára: füzve 45 kr., félév-szonkötésben 60 kr., — egész vászonban 65 kr., — aranymetszéssel egyszerűbb kötésben 75 kr., díszesb kivitellel 85 kr., finom bőrkötésben tokkal 1 frt 20 kr.; csattal 1 frt 40 kr., — mely rendkívüli olcsósággal hason terjedelmű kiadványoknál alig fog valaki nálunk találkozni. — Megrendelésnél legczélszerűbb a levelező-lap használata. — A gyors és hibátlan szállítás érdekében az utolsó posta-és megye tiszta kiírása ajánlatos. — Gyűjtőknek minden 10 példány után tiszteletpéldánnyal, s a papnövelőknek 10% leengedéssel szolgálnak; egyházi íróknak pedig cserepéldányokkal készséggel kedveskedik. Papi megrendelők a művet intenciók végzése mellett is kaphatják.

Tóth Mike Jézus társaságának tagjától, ki

⁴ Hartmann E. Philosophie des Unbewussten. Siebente, erweiterte Auflage. Zweiter Band. Metaphisik des Unbewussten. Berlin, 1876 Carl Dunkers Verlag. 120. l.

³ Almási-Balogh T. i. h. 275. l.

irodalmunkat már sok jeles munkával gazdagította, megjelentek a következő szintén nagyon ajánlható munkák:

A zárda. Felvilágosítások és buzdítások a zárdaélet érdekében. Ára 1 frt 30 kr.

Fő veszedelmünk. Ára 22 kr.

„Virágsokor a kath. gyermekkerből” Hattler után. Ára 50 kr.

A nagy áldozat. Ára 25 kr.

Nevezett munkák szerzőnél, Kalocsán rendelkezhetők meg.

Jó pásztor. Egyház szónoklati folyóirat. IV. évfolyam. VIII. füzet; szerkeszti és kiadja Hajóssy Gy. Krizánt. Révkomáromban.

12. Röpirat. Antisemita pártközlöny. VII. füzete.

Magyar Helikon utóbb megjelent 31., 32., 33., 34., 35. füzetei küldettek be, *Czuczur Gergely, Arany János, Katona József, Horvát István* életrajzát és jellemzését adva. E dicséretes vállalatot melegen ajánlhatjuk olvasóink figyelmébe. A füzetek szép és olcsó kiállítással (20 kr. egyes füzet) hasznos és érdekes részét képezik bármely könyvtárnak. Sikert kívánunk a kiadónak Stampfel Károly m. kir. udvari és akadémiai könyvkereskedőnek Pozsonyban.

ZENEMŰVEK.

Táncok és indulók. *Preciosa. Mazur-polka.* Irta ifj. Fahrback Fülöp. Ára 75 kr.

Széchenyi induló. Irta ifj. Fahrback Fülöp. Ára 60 kr.

Vierzug. Polka (schnell.) Irta ifj. Fahrback Fülöp. Ára 75 kr.

Bauernball. Polka mazur. Irta ifj. Fahrback Fülöp. Ára 75 kr.

An die Herzens Welt. Walzer. Irta ifj. Fahrback Fülöp. Ára 1 frt.

Felsorolt csinos zeneművek **Táborszky és Parsch** nemzeti zenemű-kereskedők kiadásában jelentek meg, és ugyanott is kaphatók.

Közigazdaság.

— *Az országos dohánykiállítást* holnap délelőtt 9 órakor nyitják meg a Köztelken. Összesen 40 termelő állított ki szivar dohányt, szivarboríték-leveleket s egy néhány dohánykezelési eszközt. A kiállítás mindenestre demonstrálja azt, hogy a termelés minőség tekintetében jelentékeny haladást tett. A kiállítás juryje ma délután tartott ülésében határozta el, hogy a különféle díjak kiknek ítéltesse oda. E szerint aranyérmeket kaptak: Beliczay István (gerendesi pusztáról való dohány), Lovass Sándor (Érmihályfalva) gróf Dessewffy Aurél (Bük-Szent-Mihály), Klár Gusztáv (Oros, Szabolcsm.), gróf Zichy Ernő (Hosszu-Pály), Kállay András (Nagy-Halász), Weidenfeld Lajos (Pusztá-Kunágota), gróf Lónyay Menyhért (Ibrány, Kótaj és Rétköz). Ezüst érmeket kaptak: özv. Várady Gáborné (Örkény), gróf Zichy Ferencz (Érdioszeg), Feldheim Izsák (Kálló-Semjén), Csányi Ágoston (külföldi termelő, P. Csány), Bétsu József (Mike-Buda), báró Orczy Béla és Andor (Ujszász), Láng Ferencz (dohányszárító pajta minta). Bronz érmeket kaptak: Klár Dezső (Sima pusztá), Simay Ede (Mező-Kovácsháza), Bernáth István (Hosszu-Pály), Simon Vincze (Csorna), Erdensohn M. (Pusztá-Tenke). Díszokleveleket kaptak: Domahidy István (Ság és Domahid), Lichtenberger Mór (P. Dócz) (Bleier Lipót (Ibrány), Samassa József, Kellner Dávid (F.-Józsa), Pischer Márton (Dévaványa), Simay Kristófné (M. Kovácsháza), Fraenkel Samu (Gava), Leopold Sámuel (P. Orsák), gróf Dessewffy Dénes, Alajos és Béla (Királytelek). E kitüntetések oly termelőket

nyerték, kik dohányföldjeiket és dohányaikat kertészek, dohányosok vagy napszámosokkal kezeltetik. Arany érmeket nyertek még: Stosz Mihály földész (Németság), Bauer Miklós földész (Németság), finom kerti dohány-levelekért. Az 50 frt jutalmat Beliczay Istvánnak kézbesítik, oly célból, hogy legjobb kertészenek adja át. Egyenkint 26 frt jutalmat kapnak Lovass Sándor, gróf Dessewffy Aurél, Klár Gusztáv és gróf Zichy Ernő legjobb kertészeik. Ezüst érmeket kapnak Kállai András, Weidenfeld Lajos és gróf Lónyay Menyhért legjobb kertészeik. Egyenkint 10 forint jutalmat, özvegy Várady Gáborné, gróf Zichy Ferencz, Feldheim Izsák, Csányi Ágoston és Behm József legjobb kertésze. Bronz érmeket kapnak: báró Orczy Béla és Andor, Klár Dezső, Simay Ede, Bernáth István és Simon Vincze legjobb kertésze. A kiállítás megnyitásán, holnap délelőtt jelen lesz gr. Szápáry Gyula pénzügyminiszter és gróf Széchenyi Pál földmívelési miniszter is. A kiállítás három napon át fog tartani s személyenként 20 kr-ért megtekinthető.

Új szer a fejfájás ellen. A bécsi orvosi lap közlése szerint Carpenter kitűnő sikerrel alkalmazza fejfájás ellen a következő szert: Flor. sal. ammoniac 5·0, Morph. acet. 0·50, Coffein citr. 0·15, Spir. arom. ammoniac 1·50, Elix. Guarana 120·0, Aq. rosar. 120·0. Ebből 10—20 percenkint egy kávé kanállal veendő.

Frissítő.

Csak egy van a világon, a min orvosaink gyökeresen tudnak segíteni: ez a hit az ő tudományukban.

A kir. főügyészség a Hermaun Ottó ellen elkövetett insultust „a törvény védelme alatt álló személy ellen elkövetett becsületsértésnek” minősítette. Hát ugyan van-e Magyarországnak oly szolgálója is, ki nem áll a törvény védelme alatt?

Egy bizonyos Arno Mayerre, ki politikai lapja szerkesztésébe annyira belejött, hogy ezzel meg nem elégedve, képviselő is akar lenni — valaki azt mondta, hogy olyan ő csak, mint az a bizonyos keresztény, ki Bécsben Jelinek rabbinál a végből jelentkezett, hogy a zsidó vallást felvegye; s midőn Jelinek ezt különösnek találva, indító okát kérdezte a kérelmezőtől — azt nyerte feleletül: „Hát tudja rabbi ur, összevesztem családommal és most szegényt akarok nekik csinálni, zsidó leszek. — Mi természetesebb ama kérdésnél, hogy vajjon A. M. ur kinek akar szegényt csinálni?”

A. Miért olyan szomorú, édes barátom?

B. Feleségem nagyon beteg és így a félelem és remény közt kinlódom.

A. Melyik orvos kezeli?

B. W. orvos.

A. No akkor csak reméljen, hisz ő kezelte megboldogult nőmet is.

Apa. Miért sirsz édes fiam?

Fiu. A mama azt mondta, hogy ha hajamat lenyíratom, kapok tőle egy almát.

Apa. Nos! Hiszen megkaptad?!

Fiu. Igen, de hajamat csak egyszer nyíráthattam.

Történelmi naptár.

Május

3. Szombat Sz. + feltalálása. 1070. Gizella magyar özvegy királyné meghal. — 1469. — Corvin Mátyás

Olmützben a kath. cseh, morva és sziléziai rendek által az utraquista Podiebrad ellenében cseh királynak választatik. — 1537. Zápolya seregei Perényi alatt Tokajt elfoglalják Ebersdorf cs. vezér szeme láttára. — 1784. Horvát István, nagy hírű magyar történetbuvár, a nemzetiség leglángolóbb bajnoka születik Székesfehérváron. — 1791. Kotzebue Ágoston, termékeny és népszerű német színműíró születése Weimarban. 1848. Tüntetés Nagyszébenben az egyesülés ellen Magyarországgal, és szorosabb kapcsolat mellett Ausztriával.

4. Vasárnap. József 334. (Kr. sz. e.) Nagy Sándor meggyőzi Memnon perzsa vezért Granicusnál, és ez által Kis-Ázsiát hódítja meg. — 1493. VI. Sándor pápa az új világ félgömbjét egy ugynevezett választó (marcatio) vonallal elosztja a spanyolok és portugallok közt. — 1530. Salm Miklós gróf, Bécs hős védője, az utolsó török roham alkalmával nyert sebein meghal. — 1702. Nagy Péter orosz császár Szt. Péter várának alapkövét lerakja. — 1783. Herschel a holdnak egy sötét részében vulkánt fedez fel. — 1849. Görgei. Buda várának ostromát kezdi, Hentzi Pestet ágyuztatja.

5. Hétfő. V. Pius p. 570. (Kr. sz. e.) Mahomed próféta, igazi nevén Abul Katem, Ebn abdalah, a török vallásalapító születése Mekkában. 1352. Nagy Lajos magyar király visszaadja az elfoglalt veres Rusziát Kázmér lengyel királynak 100.000 aranyforintért. — 1609. Illésházy István nádor halála. 1821. Buonaparte Napoleon császár halála Longwood-on Szent-Ilona szigetén. — 1827. Laplace Péter Simon gróf híres matematikus halála. — 1837. Kossuth Lajos sajtó általi ígatások végett budai nyári lakásán (éjjel 4 kor) katonák által elfogattatik és három évre be lett zárva. — 1852. A pesti cs. hadi törvényszék 41 magyar forradélmű követet, hadiférfit halálra vagy több évi várfogságra ítél. Köztük: Dainelis János, Dózsa Elek, Eötvös Tamás, gróf Esterházy Mihály stb.

6. Kedd. Olajba főtt János. 1202. Nemzeti synoda Esztergomban III. An. rás alatt. — 1309. Nagy egyházi concilium tartatik Budán Gentilis bibornok alatt. 1509. Szegzárd török kézből visszafoglaltatik. 1632. Báró Sennyei László hittani és történeti író születik Tárkányban. — 1744. Maria Theresia hadat izen Franciaországnak. — 1796. Báró Knigge Adolf Lajos német erkölcsi író meghal. — 1844. A márcziusi egyeteket a német nemzetet fegyverre hívják fel. — 1852. A pesti cs. haditörvényszék következő egyéneket ítél halálra: Noszlopy Antalt, Pulszky Ferenczet, Rónay Jásziat, gr. Teleky Sándort.

7. Szerda Staniszló. 1205. A gyermek III. László magyar király halála. — 1766. Budai Eszaiás magyar történetíró születik Peer-ben Közép-Szolnokmegyében. 1776. Berzsenyi Dániel elsőrendű magyar lautos költő születése Hetye vasmezei faluban. 1827. Vajda János magyar költő születése Pesten. — 1859. Humboldt Sándor halála Berlinben.

8. Csütörtök. Sz. Mih. megjelenése. 1309. Gentilis de Montefiori pápai követ a budai zsinaton Apoc László erdélyi vajdát a korona visszatartásáért, és leányának a görög hitű Ulászló, Dragutin István szerb fejedelen fiának eljegyzéséért a nagy egyházi átokkal sújtja és Erdélyt interdictum alá helyezi. — 1364. Nagy Lajos magyar király Krakóban a lengyei trónöröklés iránt Kázmér által ismételt biztosítást nyer. — 1517. Verboczy hármaskönyve Bécsben sajtó alul kikerül. — 1688. Székesfehérvár török kézből kikerül. — 1768. Ujhelyi Dayka Gábor születése. — 1803. Liebig Justus híres vegyész születése Darmstadtban. — 1839. Kormányleirat a magyar országgyűléshez, mely Ráday Gedeon gróf követnek választatását törvényellenesnek mondja. — 1861. Teleky László gróf, a magyar kormány követe Franciaországban, később az emigratio egyik főnöke meglövi magát Pesten.

9. Péntek. Kaz. Gergely. 5870. (K. sz. e.) Az ember teremtése, tavasz kezdetén, pénteken. Az igazi bibliai időszámítás, és régi népek csillagászati hagyományok kivétel nélkül ezen napra utalnak, mint minden időszámítás elejére. — 1604. Bocskay serege Érsekújvár elé nyomul. — 1687. Caraffa újra kezdi megszállását Eperjesen. — 1697. Bruyere János, a korjellemek és erkölcsök híres írója meghal. — 1805. Schiller Frigyes halálhíre Weimarban. — 1849. Hentzi másodszor bombáztatja Pestet. 1852. Az első katolikus nemzeti concilium megnyitása az északamerikai államokban Baltimoreban az ottani érsek elnöke alatt.

Szerkesztői üzenetek.

Kötelességünknek tartjuk, hogy olvasóink tudomására hozzuk, miszerint Szekrényessy Kálmán ur lapunk belmunkatársai közül kilépett. D. M. urnak szives közleményét örömmel vettük — idővel jönni fog.

Mélyen tisztelt olvasóink szives pártfogását kérjük anyiból, hogy lapunkat ismerőseik közt ismertessék. — Azon t. ezimeket, hová lapunkat beküldték, kérjük előfizetéseiket vagy beküldeni vagy a lapot visszaküldeni, mihez tartás végett.

☛ Mutatvány számokkal a „Korunk” kiadóhivatala szívesen szolgál.

